

De wil elkander bij te staan

Maatschappelijke samenwerking in het Koninkrijk

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Samenvattende conclusie	5
Het Koninkrijk der Nederlanden vanaf 1954	7
De civil society in de Nederlandse Antillen en Aruba	9
Succesvolle samenwerking: wat gebeurt er allemaal?	15
Waarom gaan dingen goed?	22
Risicofactoren	26
Samenwerkingsagenda voor 2009 – 2011	28
Totstandkoming en woord van dank	31

Inleiding

In de aanloop naar de viering van de vijftigste verjaardag van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden in 2004 is door een aantal burgers uit Nederland, de Nederlandse Antillen en Aruba het Comité 2004 opgericht. Dat Comité – onder voorzitterschap van prof. mr. Pieter van Vollenhoven en de voormalig Gouverneur van de Nederlandse Antillen prof. mr. Jaime Saleh – concludeerde eind 2004 in de aan de Rijksministerraad aangeboden notitie ‘Investeren in gezamenlijkheid’¹ dat het Koninkrijk duidelijk behoefte heeft aan een nieuw maatschappelijk elan.

Het was de hoogste tijd om de politieke en staatkundige keuze voor elkaar concreet inhoud te gaan geven en niet opnieuw op zijn beloop te laten. Het was daartoe vooral nodig te werken aan een Koninkrijk met een positieve uitstraling, waarin burgers en hun maatschappelijke organisaties² centraal staan.

In 2008 heeft prof. mr. Pieter van Vollenhoven met een aantal medestanders uit alle delen van het Koninkrijk het Comité Koninkrijksrelaties opgericht. Dit comité wil aan de totstandkoming van dat nieuwe elan bijdragen.

Naar de mening van het Comité Koninkrijksrelaties dienen de komende jaren daadwerkelijk alle zeilen te worden bijgezet om via meerjarige samenwerkingsverbanden te bewerkstelligen dat binnen het Koninkrijk in gezamenlijkheid en verbondenheid zal worden geïnvesteerd. Hiervoor dienen enerzijds op de eilanden organisaties en initiatieven te worden geselecteerd die zich lenen voor samenwerking tussen de eilanden onderling en/of met Nederland.

Anderzijds moeten de juiste partners daarbij worden gevonden die bereid zijn om in deze samenwerking te investeren.

En ook moeten mensen en instellingen die – vaak in stilte en gedurende vele jaren – op dit moment al koninkrijksbreed maatschappelijk actief zijn meer publieke waardering krijgen dan in de regel het geval is.

Allereerst moet het Comité Koninkrijksrelaties echter een goed inzicht hebben in bestaande samenwerkingsactiviteiten (tussen de eilanden onderling en/of met Nederland).

Het Comité dient op de hoogte te zijn van het verloop daarvan (waarom loopt iets goed of slecht; wat kunnen we ervan leren?). Het Comité kan vervolgens een goede selectie maken (prioriteitsstelling) van nieuwe activiteiten en instellingen die – in aansluiting op wat reeds bestaat en goed loopt – voor bemiddeling bij het tot stand komen van samenwerking in aanmerking komen.

Voor vrijwel alle onderwerpen kunnen samenwerkingsregelingen met een blijvend of tijdelijk karakter worden geschapen, maar de voorkeur gaat uit naar de onderwerpen die ook in het eindrapport van het Comité 2004, ‘Investeren in gezamenlijkheid’, als wezenlijk zijn benoemd: onderwijs en jeugd, volksgezondheid en milieu, cultuur, sport, veiligheid, goed openbaar bestuur en economie.

Met name de onderwerpen onderwijs, jeugd, volksgezondheid, milieu, cultuur en sport lenen zich op korte termijn voor meer koninkrijksbrede activiteiten in en door de civil

¹ Zie www.comitekoninkrijksrelaties.org voor deze notitie en voor meer informatie over het oude en het nieuwe Comité.

² In deze inventarisatie worden de begrippen maatschappelijk middenveld, maatschappelijke organisaties, particulier initiatief en civil society als synoniemen door elkaar gebruikt.

society, omdat daar zowel in Nederland als op de eilanden het middenveld traditioneel sterk vertegenwoordigd is.

Bij veiligheid moet worden gedacht aan veiligheid in brede zin: van criminaliteitspreventie tot verkeersveiligheid etc. Bij versterking van bestuur gaat het om versterking van de checks-and-balances (bijvoorbeeld door samenwerking tussen kranten en omroepen), maar ook om de versterking van de bestuurskracht van eilandelijke non-gouvernementele organisaties. En bij economische samenwerking kan het (ook) om publiekprivate samenwerkingsvormen gaan.

Deze notitie is als volgt opgebouwd. Allereerst een samenvattende conclusie met daarin de hoofdlijn van de bevindingen. Dan volgt een korte schets van de geschiedenis van het Koninkrijk sinds 1954 en van de ontwikkeling van het maatschappelijk middenveld in de Nederlandse Antillen en Aruba. Daarna wordt ingegaan op een aantal bestaande en succesvolle samenwerkingsverbanden en de redenen waarom die succesvol zijn. Vervolgens wordt aangegeven welke risicofactoren kunnen bijdragen aan het mislukken van samenwerking.

Aansluitend wordt een aantal suggesties gedaan voor een door het Comité te stimuleren en uit te dragen maatschappelijke samenwerkingsagenda 2009-2011, waarbij per eiland goedlopende activiteiten kunnen worden versterkt en wenselijke nieuwe activiteiten kunnen worden gestart. Deze agenda kan vanzelfsprekend worden aangepast en uitgebreid zodra dat nodig is.

Tot slot wordt aangegeven hoe deze inventarisatie tot stand is gekomen.

Prof. mr. Pieter van Vollenhoven en notaris mw. mr. M.C. de Gier bij de notariële oprichting van het Comité Koninkrijksrelaties

Samenvattende conclusie

Er bestaan minstens drie parallelle Koninkrijken: dat van de ambtenaren, bestuurders en politici; dat van ondernemers en bedrijven; en dat van burgers en maatschappelijke instellingen. Ondanks de kleinschaligheid – waardoor contact en uitwisseling eenvoudig zouden moeten zijn – staan de drie werelden relatief los van elkaar.

Het Koninkrijk van ambtenarij, bestuur en politiek krijgt buitengewoon veel aandacht in vergelijking met beide andere koninkrijken. Die twee andere zoeken elkaar onderling regelmatig op, maar proberen beide zoveel mogelijk op afstand van politiek en ambtenarij te blijven.

In alle landen van het Koninkrijk is de civil society actief op vergelijkbare terreinen: onderwijs, zorg, milieu, natuurbeheer, cultuur, sport en veiligheid. De ontwikkeling van het middenveld op de eilanden en in Nederland vertoont veel overeenkomsten, ondanks de logische verschillen door bijvoorbeeld schaal, cultuur en geschiedenis.

Terwijl de overheid – met name de sterk op sturing, harmonisatie en beheersing gerichte ambtelijke organisatie – weinig gecharmeerd is van het kleinschalige en (volgens hen) ongeregelde middenveld, vervullen de maatschappelijke instellingen een aantal cruciale functies, zowel in de directe publieke dienstverlening, bij het bijdragen aan de maatschappelijke cohesie en bij het (als tegenwicht van de staat) zijn van de checks-and-balances in de samenleving.

Maatschappelijke organisaties hebben – als deel van die checks-and-balances – een belangrijke functie bij het scherp houden van de overheid en dragen dus wezenlijk bij aan de verbetering van het bestuur. Investerings in maatschappelijke organisaties leveren wellicht meer rendement op dan de zoveelste training voor de ambtelijke organisatie zelf: verandering geschiedt immers het best door druk van buitenaf.

Overheden hebben de koninkrijksbrede maatschappelijke samenwerking nooit als prioriteit gestimuleerd³. Opmerkelijk is dat Nederland en Suriname wel een twinningfaciliteit kennen om maatschappelijke organisaties bij elkaar te brengen, te helpen bij het schrijven van projectdossiers en die projecten te financieren.

Er is op de eilanden veel vraag naar inzichten en kennis van elders, van de andere eilanden en vooral uit Nederland. Veel stichtingen en verenigingen zouden graag meer willen samenwerken, maar weten niet precies hoe men een dergelijk proces van start kan laten gaan. Men heeft weinig animo om daartoe via de overheid stappen te doen, bevreesd als men is voor ambtelijke of politieke bemoeizucht. Een objectieve en onafhankelijke makelaar – zoals het Comité wil zijn – kan uitkomst bieden. Overigens niet alleen door als makelaar partijen bij elkaar te brengen, maar soms ook door samenwerking te ontraden als één of beide partners als (nog) niet geschikt moeten worden gekenmerkt. Niet alle problemen zijn met samenwerking oplosbaar.

De al bestaande samenwerking is veelal min of meer toevallig tot stand gekomen: een leerkracht op vakantie ontdekt een schooltje, twee artsen lopen elkaar tijdens een congres tegen het lijf etc. De samenwerking die meer is dan alleen liefdadigheid blijkt

³ Er is op cultureel gebied door Nederland en de eilanden wel geïnvesteerd in 'hardware', zoals op Aruba in de muziekschool, balletschool, musea, bibliotheek en schouwburg, maar een uitwisselingsprogramma om te komen tot culturele ontmoetingen en gezamenlijke activiteiten ontbreekt sinds de opheffing van de stichting culturele samenwerking (Sticusa) begin 1989.

het meest duurzaam. Nederlandse instellingen gebruiken de contacten met de Caribische collega's als marketinginstrumenten en geven in veel gevallen aan dat er ook sprake is van deskundigheidsbevordering bij de vanuit Nederland ingevlogen partners. Samenwerking is daarmee nuttig en leerzaam voor alle betrokkenen.

Grootste succesfactor is de kwaliteit, motivatie en betrokkenheid van de betrokken mensen. De selectie van die mensen moet nauwkeurig gebeuren. Samenwerking is vooral mensenwerk.

Pas daarna zijn schriftelijke afspraken (projectdossier, memorandum of understanding etc.) belangrijk voor het succes. Ook van belang is zo mogelijk een bescheiden kleinschalige start, waarbij wederzijdse belangen zijn uitgesproken, alle partners bijdragen en vrijblijvendheid wordt voorkomen.

Betrokkenheid van de uiteindelijke uitvoerders vanaf het begin draagt ook bij aan de kans op succes. Dat geldt ook voor een adequate analyse van wat nou precies het probleem is dat samen moet worden aangepakt. Samenwerking is altijd ook maatwerk. Verscheidenheid is kenmerkend voor de civil society en dat kenmerk moet bij het opzetten van samenwerkingsactiviteiten goed worden onderkend.

Het is van groot belang niet afhankelijk te worden van politici, externe consultants of andere derden die zich vaak niet (alleen) laten leiden door het belang van een succesvolle samenwerking en uitvoering van activiteiten.

Bestuurders en politici kunnen op positieve wijze bijdragen aan het versterken van de banden als zij zich dienstbaar willen opstellen: obstakels uit de weg ruimen en ruimte scheppen voor burgers en hun maatschappelijke verbanden. Helaas laat de praktijk (aan beide kanten van de oceaan) zien dat grote ego's daaraan vaak in de weg staan.

Het Koninkrijk is in 1954 gebouwd op twee pijlers: steunend op eigen kracht, doch met de wil elkander bij te staan. Door politiek en bestuur is – zowel in Nederland als op de eilanden – sinds de jaren zeventig alle nadruk gelegd op het steunen op eigen kracht. Terwijl grote en kleine staten in de Europese Unie steeds intensiever samenwerken en geen land ter wereld meer autonoom is, werd en wordt in het politieke Koninkrijk autonomie en zelfredzaamheid benadrukt. De wil elkander bij te staan is daaraan ten onrechte ondergeschikt gemaakt.

Die onbalans heeft geleid tot een afstandelijk Koninkrijk van bestuurders, politici en ambtenaren. Een Koninkrijk waar men als onderhandelingspartners tegenover elkaar staat: te vaak ieder voor zich en niemand voor ons allen.

Als we het maatschappelijke Koninkrijk op langere termijn bestaansrecht willen laten hebben, dan moet de balans tussen beide pijlers krachtig worden hersteld. De wil elkander bij te staan verdient de komende periode voorrang.

Het Comité Koninkrijksrelaties zal de komende jaren als makelaar, bemiddelaar en coach een bijdrage leveren aan de versterking van een tiental bestaande samenwerkingen en aan de opzet van een zestiental nieuwe. Na bespreking van deze inventarisatie met de leden van het Comité (en met andere betrokkenen en belangstellenden) zullen de projecten en samenwerkingsverbanden verder worden uitgewerkt en elk vanuit het Comité een contactpersoon krijgen.

Periodiek zal aan de leden en via de website van het Comité verslag worden uitgebracht over de voortgang.

Het Koninkrijk der Nederlanden vanaf 1954

Bewoners en bezoekers van Curaçao passeren in de auto regelmatig het Statuut- of Autonomiemonument aan het begin van de Rijkseenheidboulevard. Dat in 1955 (tijdens haar eerste bezoek aan de eilanden als staatshoofd) door koningin Juliana onthulde monument⁴ laat zes met elkaar verbonden uitvliegende vogels zien en is getooid met de spreuk 'Steunend op eigen kracht, doch met de wil elkander bij te staan'.

Deze door Koningin Wilhelmina in december 1942 (vanuit Londen voor Radio Oranje) uitgesproken ambitie voor een vernieuwd Koninkrijk vormt de basis van het in 1954 afgekondigde Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden. Maar een ambitieuze radioboodschap, een spreuk op een monument of plechtige woorden in het Statuut nestelen niet vanzelf in de harten en hoofden van mensen.

Koningin Juliana bekrachtigt het Statuut voor het Koninkrijk (Den Haag, Ridderzaal, 15 december 1954).

In de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw leefde het Koninkrijk nauwelijks. Niet onbemind, maar vooral onbekend. Nederland was druk bezig met de eigen wederopbouw (inclusief de verwerking van het verlies van Indië) en voor de Caribische eilanden (en Suriname) was Nederland letterlijk en figuurlijk ver weg (we zouden bijna vergeten dat dagelijkse en rechtstreekse luchtverbindingen relatief nieuw zijn). Een handvol Caribische Nederlanders studeerde in Nederland om na afronding van hun studie uiteindelijk weer terug te keren naar hun eiland. Twee eilanden – Curaçao en Aruba – kenden als gevolg van de olieraffinage veel welvaart, hoewel de verdeling daarvan ongelijk was. De andere eilanden – Sint Maarten telde in 1960 slechts een paar duizend inwoners – waren dunbevolkt, redelijk zelfvoorzienend (hoewel vaak arm) en feitelijk geheel autonoom van Willemstad of Den Haag.

Het aantal Europese Nederlanders in de West was evenzeer gering. Leidinggevend Shell-personeel, een handvol bestuursambtenaren en militairen van de Koninklijke Marine waren op Curaçao gedetacheerd. Op Aruba was het aantal mensen van buiten (Esso) gering. En een aantal Rooms-katholieke broeders, fraters en zusters (uit Schijndel, Tilburg, Roosendaal, Dongen en Voorschoten) was met name op Curaçao, Aruba en Sint Maarten actief in het onderwijs, de gezondheidszorg en de ouderenzorg.

⁴ Ontworpen door de Nederlandse architect ing. Jacob Fresco (1911-1990)

Vanaf begin jaren zeventig werd als gevolg van de mondiale dekolonisatiegolf door Nederland aangedrongen op een staatkundig afscheid van de eilanden. Volkenrechtelijke onafhankelijkheid werd gezien als een logische uitkomst van de betreurenswaardige periode van kolonisatie.

In het begin van de jaren negentig werd dit onafhankelijkheidstreven op basis van nieuwe inzichten (zoals de negatieve ontwikkelingen in Suriname sinds 1975) geschrapt en werden de koninkrijksbanden voor onbepaalde tijd herbevestigd.

Vanzelfsprekend gingen de relaties, die aanvankelijk nagenoeg afwezig waren en vervolgens zo'n twintig jaar waren gericht op afbouw en onafhankelijkheid, niet vanzelf over in een relatie die gericht was op gemeenschappelijkheid en duurzame koninkrijksbanden. Die onbekendheid lijkt inmiddels – mede door migratie, toerisme, betere verbindingen en de ICT-revolutie – wat verminderd, maar mede door de toegenomen contact ligt onbemindheid op de loer. Of zoals een advocaat op Curaçao het uitdrukte: 'het Koninkrijk haalt dagelijks alle kranten met gedoe, ruzie en problemen. Het leeft dus wel, in de zin dat het mensen bezig houdt, maar niet zoals we zouden willen op een positieve en constructieve manier'.

Hoewel de onbekendheid over en weer minder is geworden, moeten we ons blijven realiseren dat Nederland meer op de eilanden speelt (en bekend is) dan andersom. Kleine ontwikkelingen in Nederland zijn eilandelijk voorpaginanieuws; andersom is Caribisch nieuws in Nederland veelal geen nieuws.

Statuut- of Autonomiemonument te Willemstad

De civil society in de Nederlandse Antillen en Aruba

Vaak wordt de civil society (alias het maatschappelijk middenveld alias het particulier initiatief) vaak gedefinieerd door aan te geven wat het niet is: niet van de overheid en niet van het bedrijfsleven. Maar wat is het dan wel?

Het gaat in alle gevallen om initiatieven van individuele of meerdere burgers. Soms gericht op beïnvloeding van de overheid, soms gericht op het vervullen van belangrijk geachte maatschappelijke taken, soms 'slechts' gericht op cultuur, recreatie en vermaak. Natuur- en milieuorganisaties, orkesten, sportverenigingen, scoutingclubs, vakbonden, kerkelijke instellingen, carnavalsverenigingen, musea, liefdadigheidsinstellingen, schoolbesturen, zorginstellingen etc. zijn allemaal en ieder op eigen wijze onderdeel van dat maatschappelijke middenveld.

Ondanks de vele en soms grote verschillen tussen landen en organisaties wordt algemeen verondersteld dat het middenveld bijdraagt aan de cohesie (en stabiliteit) in een samenleving. Mensen zetten zich in voor meer dan alleen het eigenbelang, waardoor burgerschap concreet inhoud krijgt.

De zes Caribische eilanden kennen allemaal een bijzonder levendige civil society. Dit middenveld kenmerkt zich door een grote verscheidenheid, waarbij er niet alleen verschillen zijn tussen de eilanden, maar ook op de eilanden zelf. Op Bonaire zijn er verschillen tussen organisaties in Rincon en Kralendijk, op Aruba tussen Oranjestad en San Nicolas en zelfs op het kleine Saba is de samenleving in The Bottom zichtbaar anders dan in Windwardside, wat ook tot uiting komt in de wijze van organiseren van maatschappelijke activiteiten. Wat op de ene plaats succesvol is, kan iets verderop of in een andere beleidsector faliekant mislukken.

Wellicht is die verscheidenheid één van de belangrijkste kenmerken van elke civil society. Overal ter wereld vertoont het particulier initiatief een zekere mate van spontaniteit, toevalligheid, ongeregelde en 'rommeligheid'. En overal ter wereld wordt er door overheden vanuit hun bureaucratische logica aangedrongen op coördinatie, harmonisering en schaalvergroting.

Die spanning is ook in de Antillen en Aruba voelbaar. Het gaat er niet om die spanning in het voordeel van het middenveld of de bureaucratie te beslissen, maar het gaat om het vinden van een redelijke balans tussen beide.

De ontwikkeling van het particulier initiatief op de eilanden kan niet los worden gezien van de ontwikkeling van de overheid. Die overheid was lange tijd veel kleiner (in taken en omvang) dan we nu gewend zijn. Dit geldt met name voor de Bovenwindse eilanden en Bonaire, maar ook op Aruba en Curaçao beperkte de koloniale overheid zich tot de landsverdediging, justitie en politie. Voor nagenoeg al het andere waren de burgers en hun organisaties zelf verantwoordelijk⁵.

Mooi voorbeeld daarvan is dat de burgers van Saba de overheid vroegen een weg aan te leggen, maar toen dat verzoek werd afgewezen – met als argument dat volgens experts een weg op het steile eiland technisch vrijwel onmogelijk was – het aanleggen zelf maar hebben gedaan.

⁵ In Nederland was het trouwens tot het eind van de jaren zestig van de vorige eeuw (ontzuiling en opkomst van de verzorgingsstaat) niet veel anders.

Die burgerlijke verantwoordelijkheid kreeg vorm in familieverband en in 'goed nabuurschap'. Mensen hielpen (en helpen) elkaar waar nodig. Aanvullend werd bij sociale nood een beroep gedaan op kerkelijke instellingen en liefdadigheid, terwijl cultuur, sport en spel per wijk of buurt vorm kreeg. Mede door de kleinschaligheid bleef het middenveld lange tijd ongeorganiseerd, maar was het er zodra dat nodig was.

Vanaf het begin van de 20^e eeuw kreeg de ontwikkeling van de civil society op Aruba en (vooral) Curaçao een belangrijke stimulans door de komst van een groep Rooms-katholieke religieuzen, die zich onder meer inzetten voor het onderwijs en de gezondheidszorg. Deze zusters, broeders en fraters bleven veelal jarenlang op de eilanden en hebben een groot aantal generaties Antillianen en Arubanen medegevormd. Hoewel er soms kritiek bestaat op de strenge, conservatieve en koloniale manier van onderwijzen, wordt er door velen – en met name de oudere generaties – met weemoed en nostalgie over deze geestelijken gesproken.

De 'mannenzaal' van het Sint Elisabeth Hospitaal op Curaçao rond 1960

Het Antilliaanse en Arubaanse particulier initiatief onderging vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw een zekere mate van professionalisering. Voorheen losse verbanden van burgers werden rechtspersonen (ook nodig om voor subsidie in aanmerking te komen) en een groot aantal verenigingen en stichtingen (alleen al op Curaçao schijnen er ruim 800 te zijn) heeft fors geïnvesteerd in het maken van beleidsplannen, jaarverslagen en wat dies meer zij. Ontwikkelingen in Nederland en elders (good governance) werden ook op de eilanden zichtbaar.

Met name vanuit de overheid werd sindsdien aangedrongen op verdere professionalisering, harmonisering, uniformering en schaalvergroting. Het is nog maar de vraag of die overheidswens in alle gevallen positief uitwerkt. Natuurlijk moeten ook stichtingen zich verantwoorden, maar de civil society omvormen tot een kopie van een overheidsdienst (of zien als een privaat bedrijf) tast al snel de essentie van het middenveld aan. Die essentie bestaat uit de actieve betrokkenheid van burgers, waarbij men niet zozeer overheidswensen uitvoert, maar eigenstandig invulling geeft aan de publieke ruimte. Verscheidenheid is daarvan kenmerk en geen manco. Uniformering en schaalvergroting kunnen soms positief uitwerken, maar teveel ervan maakt meer kapot dan je lief is.

Hoewel de invloed van de overheid de afgelopen decennia door wetgeving en financiering enorm is toegenomen, blijven organisaties van burgers van wezenlijk belang voor het onderwijs en de volksgezondheid op de eilanden. Daarnaast kennen alle eilanden florerende maatschappelijke organisaties op het gebied van sport, cultuur en recreatie. Ook is de – al dan niet via kerkelijke instellingen georganiseerde – liefdadigheid en armoedebestrijding van belang, waaraan sinds enige jaren ook van oorsprong buitenlandse organisaties als de Rotary of Lions Club belangrijke bijdragen leveren.

Sommige delen van de civil society zijn traditioneel (ook) bedoeld om het overheidsbeleid te beïnvloeden (c.q. tegendruk aan de overheid te bieden), zoals vakbonden of werkgeversorganisaties. Daarnaast kennen steeds meer eilanden organisaties, bijvoorbeeld gericht op natuurbeheer en milieubeleid, die door bewustwording en voorlichting indirect ook willen bijdragen aan de kwaliteit van de overheid.

Het huidige middenveld op de eilanden kent aldus – net als in Nederland – drie functies, waarbij natuurlijk allerlei mengvormen bestaan:

1. het bijdragen aan de uitvoering van publieke dienstverlening, met name in het onderwijs, de gezondheidszorg, de armoedebestrijding en het natuurbeheer;
2. het bijdragen aan de sociale cohesie in de samenleving door het initiëren en organiseren van uiteenlopende culturele, sportieve, recreatieve of andere activiteiten (carnaval);
3. het bijdragen aan de zogeheten checks-and-balances in de samenleving door de overheid direct en/of (via de publieke opinie) indirect te beïnvloeden. Bij deze categorie valt te denken aan de milieubeweging, de homobeweging, organisaties die zich sterk maken voor natuurbeheer, andere actiegroepen en natuurlijk ook aan werknemers- en werkgeversorganisaties of de universiteit.

De afgelopen jaren hebben de Nederlandse Samenwerkende Fondsen (Oranje Fonds, Skanfonds, Kinderpostzegels en het Fonds Sluyterman van Loo) en de Antilliaanse Medefinancieringsorganisatie (AMFO) de bestuurlijke kwaliteit van een groot aantal maatschappelijke organisaties (met name op Curaçao) op een hoger plan weten te krijgen. Die organisaties vragen daar vaak ook zelf om.

Elke instelling moet inmiddels – om voor AMFO-financiering in aanmerking te komen – beschikken over rechtspersoonlijkheid, een functionerend bestuur en de administratie moet op orde zijn. Deze professionalisering vraagt wel om het blijvend samen optrekken met de te professionaliseren organisaties. Opleggen van bovenaf heeft geen duurzaam resultaat. Met name op de Bovenwindse eilanden bestaat kritiek op de als afstandelijk ervaren wijze van 'sjabloonmatig' opereren van AMFO, die ondanks de vestiging op Sint Maarten nog sterk als een Curaçaose instelling wordt beleefd.

Er bestaat op alle eilanden grote behoefte aan een proactieve en laagdrempelige helpdeskfunctie voor maatschappelijke instellingen die praktische en concrete informatie willen over beleidsplannen, jaarverslagen, verantwoording afleggen, het opstellen van

subsidieverzoeken, vergunningen en wat dies meer zij. Voor het midden- en kleinbedrijf bestaan dergelijke voorzieningen al, bijvoorbeeld op Sint Maarten.

Wat – naast de verscheidenheid aan instellingen en bovengenoemde uiteenlopende functies – bij het maken van de inventarisatie is opgevallen, is het gebrek aan feitelijke informatie bij beleidsmakers over het maatschappelijke middenveld. Studies ontbreken, zijn onvolledig of verouderd. Daardoor is bijvoorbeeld weinig bekend over de precieze aantallen stichtingen (voor Curaçao lopen schattingen uiteen van 800 tot ruim 1000), verenigingen en losse organisaties, in welke sectoren ze precies actief zijn, hoeveel en welke mensen deelnemen, hoe ze samenwerken etc.

De komende jaren zou hiervoor vanuit Nederland en ook vanuit de universiteiten van de Nederlandse Antillen, Aruba en Sint Maarten meer aandacht op zijn plaats zijn.

Er wordt door nogal wat (ambtelijke) beleidsmakers met nauwelijks verholten dedain gesproken over al die kleinschalige en ongecoördineerde activiteiten in het veld. Van werkelijke belangstelling voor de uitvoering en de problemen waar uitvoerders tegenaan lopen is nauwelijks sprake.

Dat is niet goed te praten, maar wel enigszins te verklaren. Nagenoeg alle ambtelijke, politieke en bestuurlijke energie richt zich al enige jaren op de staatkundige dossiers (wetgeving, rechtshandhaving en financiën) en op het maken van grootschalig ‘beleid’ (zoals nu het Deltaplan Onderwijs of tien jaar terug de Grote Efficiency Operatie). Van maatschappelijke organisaties wordt slechts verwacht dat zij als uitvoeringsinstrument van de overheid loyaal uitvoeren wat elders aan beleid is vastgesteld.

Een medewerker van de Nederlandse Vertegenwoordiging bevestigde het vermoeden dat ook ambtenaren uit Nederland een voorliefde hebben voor het maken van nieuw beleid (boven uitvoeren van dat wat al eerder is overeengekomen) en voor een op papier overzichtelijke grootschaligheid. Dat lijkt een beetje ingebakken in de Haagse (maar ook de Willemstadse en Oranjestadse) ambtelijke logica.

Dit in combinatie met het redelijk in zichzelf gekeerde proces van staatkundige herstructurering en de daarmee verband houdende dossiers – rechtshandhaving en overheidsfinanciën – resteert in weinig belangstelling voor al het andere. Op de eilanden geldt bovendien dat de ambtelijke capaciteit gering is, zodat nu bijvoorbeeld de meeste wetgevingsjuristen werken aan constitutionele vraagstukken en er geen juridische capaciteit meer is voor de implementatie van een milieuverdrag etc.

Ambitieuze beleidsambtenaren verkeren bovendien graag in de buurt van bestuurders en politici en weten met welke dossiers dat het meest kansrijk is. Rijkswetten worden tot op de komma gespeld en elk artikel wordt diepgaand uitonderhandeld, maar wat er nu feitelijk op scholen en in het ziekenhuis gebeurt, raakt steeds meer naar de achtergrond.

Burgers en ondernemers lijken echter steeds minder vertrouwen te krijgen in die overheden (“het Koninkrijk is een ambtelijk gezelschapsspel geworden”) en steeds meer in het particulier initiatief, al dan niet in combinatie met de private sector. Nagenoeg alle succesvolle ondernemers zijn actief in één of meerdere stichtingen of verenigingen. Bijna niemand van hen is actief (of overweegt dat te worden) in de politiek.

Aldus ontstaat een diffuus beeld van de eilanden: een zich gestaag ontwikkelende private sector – met name op Curaçao, Aruba, Sint Maarten en Bonaire – en een op veel plaatsen bloeiende civil society, waartussen onderling nogal wat uitwisseling

plaatsvindt. Met name initiatieven ten aanzien van de armoedebestrijding, cultuur en sport mogen zich verheugen in grote private belangstelling en idem personele en financiële steun.

Die warme banden tussen private bedrijven en publieke maatschappelijke organisaties bestaan feitelijk niet met het (ei)landsbestuur, de politiek of de ambtenarij. Hoewel organisaties soms afhankelijk zijn van de overheid voor vergunningen of financiering wordt vrij algemeen gesteld dat 'de overheid' eerder frustreert dan stimuleert. Informeel wordt dat door een aantal bestuurders, politici en ambtenaren zelfs bevestigd.

Mijn gesprekspartners menen overigens dat daarbij geen sprake is van een bewuste strategie van tegenwerking om welke redenen dan ook, maar dat het in de meeste gevallen gaat om een gebrek aan werkelijke belangstelling en betrokkenheid en een sterk risicomijdende attitude van bestuurders en ambtenaren. Visie ontbreekt.

Voor de feitelijke uitvoering bestaat – aldus een Curaçaos schoolhoofd – slechts politieke belangstelling als er electoraal voordeel valt te behalen. In campagnetijd wordt elke wijk besprongen door politici, maar als de verkiezingen zijn geweest zijn ze weer een paar jaar vertrokken. Ook Nederlandse politici worden beschuldigd van 'gemakkelijke bezoeken', waarna het – met een verwijzing naar de na te streven zelfredzaamheid van de Caribische landen – weer erg stil wordt.

Bij dat gebrek aan visie, belangstelling en betrokkenheid wordt dus niet alleen naar de lokale eilandelijke overheden gewezen, maar krijgt ook de Nederlandse overheid verwijten. Veel van de bureaucratie bij het krijgen van financiering via USONA of AMFO ontstaat naar verluidt door de soms nogal rigide voorschriften uit Den Haag.

Of zoals een in de Antillen opererende Nederlandse ondernemer het uitdrukt geldt voor de meeste ambtenaren in alle delen van het Koninkrijk: 'als het op papier maar klopt, dan heb ik het niet gedaan als het mislukt...'.
Een andere gesprekspartner schetst de ambtelijke mentaliteit aldus: 'als je zeker wilt weten dat geen enkel project zal mislukken, moet je ervoor zorgen dat je er nul laat beginnen'.

Een dergelijke risicomijdende opstelling is overigens niet helemaal onbegrijpelijk: in het verleden zijn ook diverse projecten mislukt door gebrek aan voldoende (inhoudelijke) controle en transparantie bij het opzetten en uitvoeren ervan.

Bestuurders en politici (in Nederland, de Antillen en Aruba) zouden goed kunnen bijdragen aan versterking van de koninkrijksbrede civil society. Allereerst is dan een visie nodig op het Koninkrijk en de samenwerking daarbinnen. Vervolgens is het nodig dat ze zich dienstbaar opstellen, obstakels uit de weg ruimen en ruimte scheppen voor burgers en hun georganiseerde verbanden. Aan grote politieke ego's is geen behoefte. Het cynisme over 'de politiek' is zorgelijk in een democratische rechtsstaat waar de politiek een belangrijke functie heeft te vervullen.

Tegelijkertijd staat dat deel van de civil society dat (ook) tegendruk aan de overheid probeert te geven (en daardoor bijdraagt aan de checks-and-balances in de samenleving) nog in de kinderschoenen. Het geven van openlijke en kritische tegendruk wordt door bestuurders, politici en ambtenaren niet automatisch gezien als waardevolle bijdrage aan het publieke debat.

Er lijken kortom meerdere Koninkrijken te bestaan: dat van de private sector (waarbij de samenwerking met name in het midden- en kleinbedrijf goed verloopt), dat van non-gouvernementele organisaties en burgers (waarbij bestaande samenwerking positief verloopt, maar waar een grote behoefte bestaat aan meer onderling contact) en dat van politiek en bestuur (waarbij partijen niet als partners samenwerken, maar als tegenstanders verstrikt dreigen te raken in onderhandelingen over competenties en al dan niet staatkundige structuren op papier).

Dat laatste Koninkrijk krijgt politiek, bestuurlijk, ambtelijk en journalistiek alle aandacht, maar slaagt er onvoldoende in een aansprekend en gemeenschappelijk koninkrijksbelang te formuleren.

Burgers voelen zich bij dat Koninkrijk steeds minder op hun gemak en keren zich teleurgesteld af van de politiek als hoeder van het algemeen belang, onafhankelijke probleemoplosser en/of schild voor de zwakkeren.

Het is echter nog maar de vraag of dat zorgelijke signaal in voldoende mate doordringt in het politiek-bestuurlijke en ambtelijke Koninkrijk, dat ook volgens gezaghebbende waarnemers steeds meer in zichzelf lijkt te zijn gekeerd.

Succesvolle samenwerking; wat gebeurt er allemaal?

De berichtgeving over de Antillen en Aruba in Nederland wordt al enige jaren gedomineerd door de staatkundige herstructurering (of het gebrek daaraan), de vermeende criminaliteit en corruptie op de eilanden (drugshandel) en de forse problemen veroorzaakt door een groep (voornamelijk) Curaçaose jongeren in bepaalde steden en wijken in Nederland.

Hoewel nieuws vrijwel per definitie slecht nieuws is, lijkt de berichtgeving in Nederland over de eilanden steeds meer te worden ingegeven door sensatiezucht. Kennelijk is er amper meer ruimte voor welk positief of feitelijk verhaal dan ook.

Adersom geldt dat op de eilanden – met name op Aruba en Curaçao – door de politiek ook vaak negatief over Nederland wordt gesproken, al dan niet via de media. Ook daar gaat het echter meer om beeldvorming dan om feiten.

Algemeen bestaat inmiddels het beeld dat er in de maatschappelijke samenwerking tussen de eilanden en Nederland weinig successen zijn. Gelukkig blijkt dat bij een nadere beschouwing erg mee te vallen. Navolgend een aantal van de vele succesverhalen. Allereerst de samenwerking waarin meerdere eilanden en Nederland gezamenlijk participeren en vervolgens de samenwerking die zich vooral afspeelt tussen een instelling uit Nederland en een organisatie van één eiland.

Het overzicht is verre van uitputtend, maar beoogt als bloemlezing slechts een beeld te geven van wat er in de voor het Comité meest interessante beleidsterreinen op dit moment (en soms al vele jaren) in samenwerking gebeurt.

Van alle genoemde samenwerkingsverbanden geldt dat betrokkenen tevreden zijn over de manier waarop de samenwerking plaatsvindt. Desgevraagd geeft men de samenwerking als rapportcijfer steevast een ruime voldoende: 8 of hoger. Als men voor langere periode samenwerkt, doet men dat dus met veel enthousiasme. De minder succesvolle experimenten komen blijkbaar vrij snel tot stilstand.

Overigens moet worden opgemerkt dat veel van de samenwerking zich op of rond Curaçao concentreert. Als grootste (en in vergelijking met Aruba en de Bovenwindse eilanden ook nogal 'Nederlands' ogend) eiland is Curaçao vanuit Nederland waarschijnlijk de meest voor de hand liggende aanvliegroute voor burgers en hun maatschappelijke instellingen.

Als in Nederland over de Antillen wordt gesproken, spreekt men veelal over Curaçao. De verschillen tussen de eilanden zijn echter groot. Er moet worden voorkomen dat Curaçaose oplossingen gemakshalve ook op de andere eilanden worden losgelaten. Nog meer moet ervoor worden gewaakt dat andere eilanden verstoken blijven van contacten met de Nederlandse civil society.

Samenwerking tussen meerdere eilanden en Nederland

Hoewel het staatkundige verband 'Nederlandse Antillen' wordt ontmanteld en hoewel de politiek-bestuurlijke relaties tussen bijvoorbeeld Aruba en Curaçao of Curaçao en Sint Maarten niet altijd zonnig zijn, bestaat er binnen de samenlevingen veel samenwerking tussen de onderlinge eilanden en Nederland. Veel Caribische Nederlanders hebben verwanten op andere eilanden, hetgeen blijkbaar ook collegiale samenwerking in de hand werkt. Van bovenaf opleggen lukt bijna nooit en werkt meestal averechts, maar spontaan laten opbloeien, blijkt soms heel goed te gaan.

Onderwijs en jeugd

De Universiteit van de Nederlandse Antillen werkt nauw samen met de universiteiten in Utrecht, Groningen, Nijmegen en Rotterdam. Mede als gevolg van deze samenwerking is de afgelopen jaren een aantal leerstoelen ingesteld, zowel in Nederland als op Aruba en Curaçao.

Een aantal Hogescholen in onder meer Den Haag, Rotterdam en Tilburg heeft een mentorprogramma voor Antilliaanse en Arubaanse leerlingen.

De stichting Arubaanse Kinder- en Jeugdtelefoon werkt samen met de zusterorganisaties in Nederland, op Curaçao, op Sint Maarten en op Bonaire. Er bestaan ook contacten met Sint Eustatius, alwaar het voornemen bestaat een hulplijn te starten. Aan Suriname is door de Arubaanse organisatie bijstand verleend bij de start van de Surinaamse hulplijn in 2007.

De contacten bestaan vooral uit het onderling uitwisselen van ervaringen, kennis en het onderling geven van trainingen (ook bij het opzetten van een projectplan e.d.).

De Arubaanse Kinder- en Jeugdtelefoon is sinds 2004 lid van Child Helpline International, een in Nederland gevestigde overkoepelende organisatie.

Volksgezondheid

Al ruim 42 jaar werken het Sint Elisabeth Hospitaal en de Rijksuniversiteit Groningen samen in de Nederlands-Antilliaanse stichting voor Klinisch Hoger Onderwijs (NASKHO). De NASKHO biedt mogelijkheden tot medisch onderwijs (zowel voor artsen in opleiding als post graduate courses) en medisch wetenschappelijk onderzoek in de Nederlandse Antillen.

Binnen de gezondheidszorg is ook sprake van goede samenwerking tussen de stichting HIV-monitoring met de stichting Rode Kruis Bloedbank en het Sint Elisabeth Hospitaal. Ook het Erasmus Medisch Centrum werkt samen met het Sint Elisabeth Hospitaal bij de behandeling van leukemie. Daarnaast is er sprake van een samenwerkingsverband met betrekking tot sikkelcelziekte tussen het Slotervaartziekenhuis, het Erasmus Medisch Centrum, het Universitair Medisch Centrum Groningen, het Academisch Ziekenhuis Maastricht en het Sint Elisabeth Hospitaal.

Gelet op de regionale functie van het Sint Elisabeth Hospitaal voor de andere Antilliaanse eilanden en Aruba komen deze samenwerkingsvormen ook aan hen ten goede.

De GGD's van Amsterdam en Rotterdam-Rijnmond werken samen met die van Curaçao en Sint Maarten.

Alle divisies van het Rode Kruis op de eilanden zijn statutair verbonden met het Nederlandse Rode Kruis en werken ook onderling nauw samen. Via het "samen 1"-traject van het Nederlandse Rode Kruis blijft dat ook in de toekomst zo.

De Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen (NVZ) kende vanaf 1991 samenwerkingsverbanden met de ziekenhuizen op Bonaire, Sint Maarten, Curaçao en Aruba. De eerstgenoemde twee zijn in 2001 beëindigd. De samenwerking met Aruba en Curaçao wordt voortgezet. Doel is kennis ter beschikking te stellen al alle gebieden die met ziekenhuiszorg samenhangen. Ook wordt er periodiek bemiddeld bij het realiseren van stageplaatsen in Nederland. Het Sint Elisabeth Hospitaal te Willemstad wordt ondersteund bij de formulering van een projectdossier voor de nieuwbouw van een ziekenhuis.

Er is een samenwerkingsverband 'Mira nos' ('Zie ons') bestaande uit Sensis International (Nederland), Pro Bista (Curaçao), FKBO (Bonaire), NSBS (Suriname) en FAVI (Aruba). Laatstgenoemde was samen met Sensis International de initiatiefnemer om te komen tot deze samenwerking. De stichtingen richtingen zich op blinden en slechtzienden van alle leeftijden. Doel van de samenwerking is de kwaliteit van leven van blinden en slechtzienden te verbeteren. Dit doet men door de onderlinge uitwisseling van informatie, bijscholing, stages etc.

Milieu en natuurbeheer

Via de Dutch Caribbean Nature Alliance (DCNA) werken natuurbeheerorganisaties van alle zes eilanden op zeer succesvolle wijze samen met Nederlandse counterparts. De Postcodeloterij ondersteunt de samenwerking financieel. De samenwerking verloopt uitstekend en is vastgelegd in MoU's etc. Er is een gemeenschappelijke noemer of beter een gezamenlijke 'vijand': een ongecontroleerde economische ontwikkeling en een vaak gebrekkige politieke belangstelling voor natuurbeheer.

Een veelheid aan Nederlandse organisaties participeert: IUCN, WWF, Vogelbescherming, ANWB, Milieukontakt, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten etc. Per eiland participeert minstens één organisatie en de samenwerking is zeker geen eenrichtingsverkeer. Ook de Nederlandse organisaties geven aan veel te leren van de Caribische collega's. Hare Majesteit de Koningin is sinds 2007 beschermvrouwe van DCNA.

Cultuur

De Samenwerkende Fondsen in Nederland (Oranje Fonds, Skanfonds, stichting Kinderpostzegels en stichting Sluyterman Van Loo) hebben de afgelopen vier jaar ongeveer € 1,5 miljoen aan projecten gefinancierd. Genoemde fondsen zijn enthousiast over het niveau van de projectvoorstellen en over de resultaten.

Op de eilanden wordt bij de selectie en beoordeling van projectvoorstellen nauw samengewerkt met eilandelijke organisaties als Cede Aruba te Oranjestad. Deze organisaties kennen de instellingen en de beoogde uitvoerders. Die kennis draagt zeker bij aan een succesvolle selectie en beoordeling van de meest kansrijke voorstellen.

Sport

De Johan Cruijff foundation heeft in diverse wijken op de eilanden Cruijff Courts gesticht, kleine voetbalveldjes waar niet alleen wordt gevoetbald, maar waar onder meer ook trainers en coaches worden opgeleid.

Veiligheid

De brandweer van de gemeente Den Haag werkt samen met de brandweerkorpsen op een aantal eilanden.

Het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) en de regiokorpsen Rotterdam-Rijnmond, Amsterdam-Amstelland en Midden-West Brabant bieden expertise en ondersteuning aan de politiekorpsen in de Nederlandse Antillen.

Goed bestuur

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) ondersteunt alle zes eilanden al ruim tien jaar waar nodig, onder meer met een stageprogramma voor ambtenaren en een trainingsprogramma voor bestuurders.

Woningbouwvereniging Woonlinie heeft een samenwerkingsverband met Sint Eustatius en Saba.

De Antilliaanse Algemene Bond van Overheidspersoneel (ABVO) werkt samen met de Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) en het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV) in Nederland.

De FNV heeft ondermeer driejarige opleidingen verzorgd voor het vakbondskader en er wordt nu intensief samengewerkt rond de nieuwe pensioenregeling voor ambtenaren van de (binnenkort onderdeel van Nederland uitmakende) 'openbare lichamen' Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Het COC Nederland werkt samen met een aantal homo-organisaties op de Antillen en Aruba bij het geven van voorlichting en het beïnvloeden van de publieke opinie.

Economie

Calibris, één van de zeventien Nederlandse kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven (KBB's), ondersteunt de invoering van de sociale vormingsplicht in de Nederlandse Antillen, met name de afstemming van het onderwijs op de vraag van de arbeidsmarkt en het komen tot lokaal toepasbare leerwerktrajecten. Calibris financiert daarnaast uit eigen fondsen op kleinschalige wijze relevante projecten op de Antillen.

Aruba

Volksgezondheid

Het Wit-Gele Kruis op Aruba werkt samen met het Wit-Gele Kruis in Breda. Men richt zich op thuis- en zuigelingenzorg en op de voorlichting over diabetes (een ziekte die in Aruba steeds vaker voorkomt).

Ook de oudervereniging voor verstandelijk gehandicapten Sonrisa werkt samen met de Saxion Hogescholen (stagiaires die uit Nederland naar Aruba gaan) en met een verwante organisatie op Curaçao: Totolika. Sonrisa wil de band met Philadelphia Zorg Nederland aanhalen.

Cede Aruba werkt intensief samen met de Samenwerkende Fondsen uit Nederland.

Veiligheid

Het politiekorps Amsterdam-Amstelland ondersteunt het Korps Politie Aruba (KPA).

De stichting Maatschappij en Criminaliteit Aruba werkt samen met de Universiteit van Amsterdam en heeft een rapport uitgebracht over jeugdcriminaliteit op Aruba.

Goed bestuur

Het Christen Democratisch Appel (CDA) werkt institutioneel samen met de Arubaanse Volkspartij (AVP). Deze samenwerking betreft vooral de uitwisseling van kennis en deskundigheid. Bij de komende verkiezingen voor het Europees Parlement staat een voormalige AVP-bestuurder op nummer 11 van de CDA-lijst.

Bonaire

Volksgezondheid

In 2005 schonk het Medisch Centrum Haaglanden (na uitstekende bemiddeling door BZK) een aantal goederen die in het ziekenhuis te Kralendijk urgent noodzakelijk waren. Deze (vooralsnog eenmalige) samenwerking verliep tot tevredenheid van alle betrokkenen. Inmiddels zoekt het ziekenhuis te Kralendijk naar een meerjarige partner in Nederland.

Milieu

De gemeente Breda leverde Bonaire al een aantal maal milieudeskundigheid, onder meer ook voor de totstandkoming van bestemmingsplannen.

Sport

Sport, door een (vooralsnog eenmalig) samenwerkingsproject tussen de voetbalclub ADO Den Haag en de voetbalclub van Rincon, waarmee 500 stoeltjes uit het Zuiderparkstadion aan Rincon zijn geschonken.

Goed bestuur

De woningbouwvereniging Vestia heeft een samenwerkingsverband met de Fundashon Kas Boneirano (FKB)

Curaçao

Onderwijs en jeugd

De gemeente Rotterdam werkt samen met Curaçao ten aanzien van de kansarme jongeren.

Milieu

Bij de vuilverwerking werkt Selikor samen met de Nederlandse Vereniging van Reinigingsdirecteuren (NVRD). De samenwerking bestond al toen Selikor nog een overheidsdienst was. De NVRD ondersteunde Selikor vlak na de verzelfstandiging. De inzet van NVRD-deskundigheid is later voortgezet in het gebruik van oud-directeuren als projectmanagers, bijvoorbeeld bij de introductie van de biobakken. Nu zijn er uitwisselingen tussen Selikor en bedrijven in Nederland (waaronder Dordrecht, waarbij niet alleen managers worden uitgewisseld, maar ook mensen uit de garage. Selikor heeft deze traditie van kennisoverdracht voortgezet in een samenwerking, samen met Bonaire, met Suriname.

Cultuur

Monumentenzorg heeft voor Curaçao naast cultureel-historische ook economische waarde. Er bestaat al sinds de jaren tachtig een inspirerende vorm van samenwerking tussen een aantal Curaçaose stichtingen (ook onderling), zoals de stichting Monumentenzorg Curaçao, de stichting Monumentenfonds Curaçao, het Nederlandse Nationaal Restauratiefonds en andere partners in Nederland. De samenwerking werd aanvankelijk door Nederland (KabNA/BZK) gefinancierd, maar nu moeten de Curaçaose organisaties zelf via lokale (bancaire) middelen de kosten zien te financieren. De verwachting is overigens dat binnenkort via het zogeheten Sociaal Economisch Initiatief (dus met behulp van Curaçaose en Nederlandse gelden) de restauratie van monumentale panden weer kan worden opgepakt.

Sport

De voetbalclub NEC Nijmegen, de Nederlands-Antilliaanse Voetbalunie en de Curaçaose stichting Bon Intenshon ('goede bedoeling') werken samen om Curaçaose voetbaltalenten (in de leeftijd van 14 tot 17 jaar) kans te geven op een carrière in Nederland. Hierdoor traint een drietal Curaçaose voetballers bij NEC (volgend seizoen komen daar vier tot vijf jongens bij en het seizoen daarop eenzelfde aantal) en bovendien maakt NEC shirtreclame voor Curaçao. De jongeren gaan in Nijmegen naar school en wonen bij pleeggezinnen.

Goed bestuur

Woningbouwvereniging Woonvisie heeft een samenwerkingsverband met Fundashon Kas Popular op Curaçao.

Economie

Voor de ontwikkeling van het toerisme is goed opgeleid personeel wezenlijk. Door samenwerking van een aantal eilandelijke veelal private partners (hotels), de Curaçao Hospitality and Tourism Association, het Nederlandse Ministerie van OCW en de ROC Amsterdam is in zeer korte tijd het Academy Hotel opgericht, waar lokale leerlingen in een werkend hotel (met 'echte' gasten) worden klaargestoomd voor een carrière in het hotelwezen.

Saba

Onderwijs en jeugd

De Comprehensive School op Saba heeft een uitwisseling met het Fioretticollege uit Lisse. Deze samenwerking is de afgelopen jaren gefinancierd uit fondsen van de Europese Unie. Een aantal docenten is uitgewisseld, maar duidelijk is dat de mogelijkheden van kennisoverdracht, uitwisseling en ICT nog niet zijn uitgeput.

Cultuur

De archeologische faculteit van de Rijksuniversiteit Leiden verricht al gedurende enige jaren archeologisch onderzoek op Saba. De vondsten worden in Leiden bewaard, totdat Saba beschikt over geschikte opslag- en expositiemogelijkheden.

Veiligheid

De brandweer op Saba werkt nauw samen met de brandweer van Den Haag. Deze samenwerking loopt goed, ook omdat Den Haag als groot brandweerkorps over voldoende expertise en capaciteit beschikt om Saba te assisteren waar nodig.

Sint Eustatius

Onderwijs en jeugd

Via het zogeheten kans-project onderhouden twee scholen op Sint Eustatius contact met twee scholen in Nederland. De uitwisseling van kennis via de uitwisseling van leerkrachten verloopt voorspoedig.

Milieu en natuurbeheer

De Stataanse stichting nationale parken (Stenapa) werkt in DCNA-verband intensief samen met een aantal Nederlandse ngo's (Staatsbosbeheer, natuurmonumenten e.a.)

Cultuur

Evenals op Saba verleent de Rijksuniversiteit Leiden al langere tijd assistentie bij archeologisch onderzoek op Sint Eustatius.

Sint Maarten

Onderwijs en jeugd

Een aantal scholen op Sint Maarten heeft (deels via het zogeheten Kans-project en deels al langer) een samenwerkingsrelatie met scholen in Nederland. Eén school gebruikt de Nederlandse partner ook om leerkrachten voor Sint Maarten te helpen selecteren. Dergelijke twinnings kunnen worden geïntensiveerd en in aantal uitgebreid.

Volksgezondheid

Het Sint Maarten Medical Centre werkt regelmatig samen met een aantal ziekenhuizen in Nederland.

Veiligheid

Sinds een aantal jaren kent Sint Maarten op een aantal terreinen samenwerking met de gemeente Amsterdam. Hierbij gaat het onder meer om veiligheid en politie. Ook het politiekorps Amsterdam-Amstelland is daarbij betrokken.

Het lokale brandweerkorps werkt samen met de brandweer van Den Haag.

De eilanden kennen een op veel plaatsen bloeiende civil society, waarbij vaak en op positieve wijze met elkaar en met de private sector wordt samengewerkt, ook in koninkrijksverband.

Waarom gaan dingen goed?

Natuurlijk is elke vorm van samenwerking uniek ('maat- en mensenwerk') en moet worden opgepast met generaliserende conclusies. Toch is het opvallend dat gesprekspartners bij het noemen van succesfactoren vaak dezelfde factoren noemen. Onderstaand de tien meest genoemde elementen voor succes; niet geheel in willekeurige volgorde.

1. Inlevingsvermogen, vertrouwen en 'chemie'. Aan zowel Caribische als Nederlandse zijde dienen betrokkenen op belangstellende wijze open te staan voor nieuwe inzichten, zonder daarbij hun kritische beoordelingsvermogen thuis te laten. Zonder chemie tussen de hoofdrolspelers wordt het niks. Zij moeten zich veilig voelen in elkaars werelden, omdat anders geen open gesprek en een kwetsbare opstelling mogelijk is.

Die chemie behoeft onderhoud: men moet elkaar blijven opzoeken en ook anderszins blijven communiceren. Eenmalige contacten hebben geen duurzaam effect. De meest succesvolle verbanden zijn aangegaan voor onbepaalde tijd en kennen een jaarlijkse of tweejaarlijkse overlegfrequentie, waarbij tussentijds gebruik wordt gemaakt van email, internet (skype, msn) en telefoon. Een door iedereen genoemd voordeel van periodiek overleg bij één der partners is niet alleen het 'elkaar in de ogen kunnen kijken' (en het elkaar ook privé leren kennen), maar ook dat kennis kan worden opgedaan ten aanzien van de manier waarop (en de context waarbinnen) de partner werkt. Tot slot wordt ruitelijk toegegeven dat het ook leuk mag zijn elkaar en elkaars land te zien. Bezoeken over en weer gelden dan ook vaak als extra incentive.

2. Politici, ambtenaren en externe adviseurs op afstand. De samenwerking wordt kansrijker als de aanwezigheid van externe personen en invloeden kan worden beperkt. De kern van de samenwerking moet blijvend bestaan uit samenwerking tussen professionele collega's. Politieke invloeden leiden af van de inhoud, vooral omdat daarbij ook andere belangen kunnen spelen dan het belang van een succesvolle professionele samenwerking.

Bestuurders, politici en ambtenaren kunnen wel degelijk een positieve rol vervullen, mits zij visie hebben en zich dienstbaar willen opstellen. Zo kunnen zij helpen met het opruimen van obstakels en aldus met het scheppen van ruimte voor professionele uitvoerders en de bij de samenwerking betrokken burgers.

De inzet van externe (commerciële) adviseurs als projectleider of als dossierschrijver c.q. evaluator oogt mogelijk professioneel, maar draagt vaak niet bij aan betrokkenheid ('sense of ownership') op de werkvloer. Soms ontstaan projecten die op papier succesvol ogen, maar die in de praktijk weinig toegevoegde waarde hebben. Om samenwerking goed te kunnen opzetten is enig verstand van management en beheer belangrijk, maar inhoudelijke vakkennis en belangstelling is onontbeerlijk. Of zoals een leerkracht het zei: "alleen aan een collega kan ik uitleggen hoe ik me voel na weer een hectische week vol gedoe. Een consultant hoort me aan en wil het wel begrijpen, maar snapt het toch net niet."

Als politici, ambtenaren of consultants participeren (er zijn aansprekende voorbeelden van waar dat positief uitwerkte, zoals bij de opzet van de Dutch Caribbean Nature Alliance DCNA waar Antilliaanse landsambtenaren een stimulerende rol speelden) is het in elk geval belangrijk dat de regie in handen van de direct betrokkenen blijft.

3. Betrek de uitvoerders bij alle fasen van de samenwerking en neem daar de tijd voor (inclusief de allereerste verkenning en voorbereiding ervan). Te vaak worden belangrijke fasen uitbesteed of alleen door een handvol intimi voorbereid. De identificatie en de formulering van activiteiten wordt dan ingevuld door consultants, omdat zij het door financiers gewenste 'format' goed beheersen en tempo kunnen maken. Zij betrekken echter niet alle belanghebbenden op de juiste manier bij de gedachtevorming en de uitwerking, vergeten de probleemanalyse en schrijven rap toe naar een door de opdrachtgever al op voorhand ingefluisterde 'oplossing'. De financiering wordt dan weliswaar geregeld, maar tijdens de uitvoering blijkt er plots onvoldoende draagvlak en is bijsturen lastig.

4. Kies voor een bescheiden kleinschalig concreet begin, werk stapsgewijs en experimenteer. Zelfs met chemie tussen - en betrokkenheid van - alle belanghebbenden is het altijd nog maar de vraag of iets aanslaat. Durven experimenteren impliceert bereid te zijn vooropgestelde oplossingen aan te passen of los te laten, mislukkingen te accepteren, doelen bij te stellen en (in het uiterste geval) ook bereid te zijn te stoppen met samenwerken als iets niet (meer) aanslaat. Als doelen concreet en haalbaar zijn en er dus regelmatig een succesje valt te vieren, nemen draagvlak en enthousiasme toe. Ook is bijsturing eenvoudiger als gewerkt wordt met 'kleine stapjes' en voortschrijdend inzicht.

5. Besteed voldoende aandacht aan de precieze omschrijving van het probleem. Wacht even met het gelijk aandragen van oplossingen van elders of eerder. Vaak is er geen gebrek aan goede bedoelingen en "de nood is altijd hoog, dus laten we meteen beginnen!" Oplossingen die op het eerste gezicht goed ogen, kunnen bij nadere beschouwing echter toch niet de juiste blijken te zijn. Wat is er eigenlijk precies aan de hand? Wie heeft last van het probleem? Is het probleem wel oplosbaar met collegiale samenwerking of is (ook) iets anders nodig? Binnen welke context moet het ontstaan van het probleem worden geplaatst? Is er al eerder of elders iets aan dit probleem gedaan en werkte dat? Waarom wel of niet?

Van belang is ook kritisch naar de planning te kijken, die bijna altijd te optimistisch is. Succesvol samenwerken betekent ook bereid te zijn meerjarig te willen samenwerken, waarbij het voor het enthousiasme wel belangrijk is af en toe een succesje te kunnen vieren (zie punt 4).

6. Selecteer aan beide zijden heel kritisch de personen die aan de samenwerking vorm moeten geven (zie ook punt 1). Vaak wordt vrij veel tijd besteed aan een 'papieren' projectdossier, intentieverklaring of memorandum of understanding, maar wordt er bij de selectie van mensen hoogstens naar de bekwaamheid en vaardigheden uit het cv gekeken, maar vergeet men de vaak nog belangrijker zaken als openheid, flexibiliteit, belangstelling, waarden, motieven, zelfreflectie, intercultureel gevoel en relativeringsvermogen. Deze aspecten worden alleen maar duidelijk na een gesprek en bij het nagaan van referenties.

Of zoals een expert uit Nederland het formuleerde: "Net als bij een huwelijk moet er eerst sprake zijn van verliefdheid en vertrouwen en worden pas daarna de huwelijksvoorwaarden op papier gezet".

7. Formuleer wederzijdse belangen. Echt duurzame samenwerking kan niet gebaseerd zijn op liefdadigheid of andere vormen van eenrichtingsverkeer, omdat daardoor een ongelijkwaardigheid in de relatie sluipt die op langere termijn voor alle partners onbevredigend is. Hoewel de Caribische partners vaak meer belang zullen hebben bij de samenwerking dan de Nederlandse partners, geldt voor laatstgenoemden dat samenwerking altijd leerzaam is voor de betrokkenen uit Nederland en daarbij ook als personeelsinstrument werkt: als iemand goed functioneert, komt hij/zij in aanmerking voor deelname aan de samenwerking met collega's overzee. Zodra er ook een belang voor de partner uit Nederland bestaat, komt dat de gelijkwaardigheid ten goede. Overigens is het voor collega-professionals vrij eenvoudig gemeenschappelijke belangen te formuleren. De echte professionals streven allemaal naar adequate dienstverlening in het eigen vakgebied. Dan wordt elkaar bijstaan al snel vanzelfsprekend.

Vanuit de NASKHO wordt gesteld dat de co-assistenten en arts-assistenten uit Nederland door het omdraaien van de rollen van autochtoon en allochtoon na verloop van tijd een fijne neus krijgen om dingen te signaleren die voor interculturele contacten essentieel zijn. Daarnaast geven betrokken artsen en studenten uit Nederland aan dat ze op Curaçao hun competenties op het gebied van professionaliteit, communicatie, flexibiliteit, organisatievermogen en samenwerkingsgerichtheid zeer sterk hebben kunnen ontwikkelen. Juist door zoveel afwezigheid en onbegrip van organisatie moet degene die op Curaçao iets wil organiseren vaak twee keer zo hard werken. En hij of zij zal dus twee keer zo veel leren.

Mensen die op Curaçao kandidaat-notaris zijn geweest worden in Nederland eerder benoemd tot notaris dan hun collega's die tijdens de opleiding niet buiten Nederland zijn geweest. Dat is zo omdat de kandidaat-notaris op de eilanden veel meer zelf mag en kan doen (dus niet eerst alleen maar testamenten en dan alleen maar onroerend goed, maar alles tegelijk) en omdat er op allerlei manieren een groter beroep op zijn vindingrijkheid wordt gedaan⁶.

Een soortgelijke ontwikkeling is overigens volgens meerdere gesprekspartners ook te merken bij rechters en officieren van justitie uit Nederland die in de Nederlandse Antillen en Aruba hebben gewerkt.

8. Iedereen betaalt (uiteindelijk) mee, al is het maar een klein bedrag en komt de startsubsidie van elders. De betrokkenheid van de partnerorganisatie neemt toe als zij niet alleen allemaal gekend zijn in de opzet van de samenwerking (inclusief de al genoemde selectie van de deelnemers), maar ook als ze allemaal op enigerlei wijze bijdragen aan de kosten van de samenwerking, ook financieel. Als leraren of leerlingen worden uitgewisseld, moet de ontvangende school bijvoorbeeld de huisvesting verzorgen.

Een beroep op externe financiering kan soms noodzakelijk zijn (zeker in een bepaalde fase, zoals de start of bij een tijdelijke intensivering), maar een complete afhankelijkheid van de financiering door externe donoren (of door één van de partners) moet worden voorkomen.

9. Voorkom vrijblijvendheid door heldere afspraken te maken en eerlijke gesprekken over de voortgang daarvan te voeren. Die afspraken (en zeker de hoofdlijnen daarvan) worden veelal op papier gemaakt, waarmee ook verkeerde (veelal te hoge)

⁶ Zie de in 2008 door de NASKHO uitgegeven jubileumuitgave '40 jaar NASKHO', gebaseerd op de bijdragen aan het jubileumcongres van de NASKHO uit mei 2007.

verwachtingen kunnen worden voorkomen (hoewel er ook goede voorbeelden zijn van vooral mondelinge afspraken). Bij het op papier zetten van de hoofdlijnen zijn budget, tijdspad, monitoring en evaluatie logische elementen. Tegelijkertijd werkt een te streng ('verambtelijkt') stramien vaak averechts (zie punt 1). Flexibiliteit en maatwerk moeten mogelijk blijven en de te maken afspraken moeten vooral de uitvoerders in staat te stellen de samenwerking concreet en tot een succes te maken. Dat is wat anders dan alleen de afspraken die accountants en boekhouders nodig hebben om de verantwoording mogelijk te maken⁷. Zonder vertrouwen, chemie en de juiste mensen zijn alle schriftelijke afspraken zinloos. Als vertrouwen en chemie er zijn, is het maken van afspraken geen probleem.

Als twee succesvolle samenwerkingsvormen gelden de NASKHO en DCNA. Voor beide geldt dat er geen sprake (meer) is van overheidssubsidie, maar dat men wel op een professionele zakelijke manier werkt (goed secretariaat, afspraken nakomen etc.), terwijl men de betrokkenheid en collegialiteit heeft weten te bewaren.

10. Accepteer verscheidenheid en veelvormigheid als kenmerk van deze vorm van samenwerking en zie het niet als manco. Eilanden, gemeenten, stichtingen, verenigingen en – last but not least – mensen zijn immers onderling verschillend en dat vraagt om maatwerk. Coördinatie en afstemming kan een nuttig en nodig middel zijn (nooit een doel in zichzelf!), maar dat van bovenaf opleggen werkt meestal niet. Beter is het betrokkenen te laten zien welke voordelen er zijn te behalen als men met elkaar om de tafel gaat zitten.

In succesvolle vormen van samenwerking (zoals die tussen het Sint Elisabeth Hospitaal en de Rijksuniversiteit Groningen via de NASKHO) zit een groot element van toeval bij de start ervan: twee artsen die elkaar toevallig ontmoetten en het klikte. Overigens is dat in Nederland niet anders: de VNG is van start gegaan nadat een paar burgemeesters elkaar toevallig op een Haags treinstation tegen het lijf liepen en ontdekten dat ze allemaal hetzelfde met Binnenlandse Zaken gingen bespreken.

Twee leraren van RSG Hoeksche Waard uit Oud-Beijerland met succes voor de klas op de St. Dominic High School van Sint Maarten

⁷ Projectdossiers staan vaak vol van ambitieuze (al dan niet politiek ingegeven) intenties en boekhoudkundige voorwaarden, terwijl de afspraken die voor de praktische uitvoering en inhoudelijke controle nodig zijn daarin vaak onvoldoende uit de verf komen. Dat maakt aanbesteden, uitvoeren en (inhoudelijk) controleren lastig.

Risicofactoren

Veel gaat dus goed in de samenwerking van maatschappelijke organisaties op de eilanden, zowel onderling als met zusterinstellingen in Nederland. Tegelijkertijd zijn er legio voorbeelden van initiatieven die na korte of langere tijd sneuvelen⁸. Of die helemaal nooit goed van de grond komen. De redenen voor dat falen zijn vaak spiegelbeeldig aan de eerder genoemde redenen voor succes.

1. Geen vertrouwen of chemie, bijvoorbeeld omdat er geen tijd was om elkaar te goed leren kennen en/of omdat de samenwerking door hogerhand (vaak de politiek, soms door top van de organisaties) is opgelegd.
2. Teveel invloed van mensen met andere belangen en/of inhoudelijk te weinig verstand van zaken (ambtelijke of commerciële procesmanagers, evenals politieke bestuurders)⁹, waardoor er op de werkvloer van de samenwerking geen 'sense of ownership' bestaat.
3. Uitvoerders worden niet of te laat en onvoldoende betrokken. Vervolgens haken ze feitelijk af en denken stilletjes 'het zal mijn tijd wel duren'. Tegendruk wordt echter zelden openlijk gegeven, want dat maakt kwetsbaar¹⁰. Ook dit zorgt ervoor dat men de samenwerking als iets externs ervaart en niet als iets waarvan men zelf de voordelen ziet.
4. Te ambitieuze voornemens (zowel inhoudelijk als in de tijd), zonder ruimte voor kleine stapjes, experimenteren en bijsturen. Veel managementconsultants, beleidsambtenaren en politici kennen de altijd complexe uitvoeringspraktijk onvoldoende en hebben mede daardoor een voorkeur voor groter, sneller, ambitieuzer en glimmender. Vaak speelt ook mee dat politici binnen maximaal vier jaar klinkende resultaten willen laten zien.
5. Te snel beginnen met de implementatie van (vaak elders bedachte) oplossingen, zonder echte analyse van het probleem en de context waarbinnen dat probleem zich hier en nu voordoet. Een probleem wordt vrijwel altijd als een gebrek aan mensen en/of kennis en/of middelen gepresenteerd, maar pas na een aantal malen doorvragen wordt duidelijk dat er naast 'niet kunnen' ook sprake kan zijn van 'niet willen', 'niet mogen' of 'niet durven'. Niet alle problemen kunnen in samenwerking worden opgelost.

⁸ Besloten is af te zien van het noemen van een soort top 10 van mislukkingen, omdat betrokkenen dat vaak als te pijnlijk ervaren.

⁹ Velen zijn het eens met president Reagan die in januari 1981 in zijn inaugurele toespraak zei: 'government is not the solution to our problem; government is the problem'. Men doelt daarbij niet op corruptie of totaal disfunctioneren, maar op het (veelal ongehinderd door maatschappelijke tegendruk) overmatig laten prevaleren van politieke, electorale en andere korte termijn belangen boven de inhoudelijke belangen van goede samenwerking ten behoeve van een betere dienstverlening. Een fors gebrek aan checks-and-balances dus. Vanwege de kleinschaligheid is het op de eilanden vaak lastig om 'onzichtbaar' te blijven voor politieke en andere externe invloeden. Zegslieden uit de private sector geven aan dat de samenwerking in het midden- en kleinbedrijf uitstekend verloopt omdat de overheid buiten beeld blijft, maar dat grotere Nederlandse bedrijven afhaken als de overheid een complicerende factor wordt. Recente negatieve ervaringen van ING en KLM op Curaçao en KPN op Sint Maarten zouden vooral hiermee te maken hebben.

¹⁰ Een Curaçaose ondernemer sprak van 'de muur van bereidwilligheid', waar je als buitenstaander nietsvermoedend tegenaan loopt. Zodra iemand vriendelijk lacht bij alles wat je vraagt en aangeeft dat er geen enkel probleem is; dat alles pico bello en op tijd in orde komt... dan weet je dat je een enorm probleem hebt!

6. Niet de juiste mensen (van arrogante betweters tot naïeve goedgegelovigen aan Nederlandse zijde, maar ook ongemotiveerde of weggepromoveerde figuren aan Caribische zijde), omdat de selectie te haastig door derden is gedaan (soms ook met andere belangen) en/of alleen op papier is gebeurd.
7. Liefdadigheid c.q. eenrichtingsverkeer is nooit duurzaam, omdat het de ongelijkwaardigheid versterkt en tot (nog meer) afhankelijkheid leidt. Mensen die met de beste bedoelingen aan charitas gaan doen, stoppen bijna altijd na een aantal jaar: de problemen elders zijn groter, men gaat ergens anders werken of het nieuwe is er domweg af. De ontvangende instelling – net gewend aan de stroom cadeautjes – blijft teleurgesteld en gefrustreerd achter.
8. Activiteiten zonder enige eigen (financiële) investeringen dragen niet bij aan een gevoel van 'eigenaarschap' en ondergraven daardoor de betrokkenheid en motivatie.
9. Flexibiliteit is niet hetzelfde als vrijblijvendheid. Zonder enig concreet zicht op wat wanneer door wie moet worden gedaan (en wat dat oplevert en mag gaan kosten), is alles mogelijk maar gebeurt er feitelijk niks.
10. Afspraken zijn nodig en soms moet dat schriftelijk, maar een overmaat aan 'red tape', voorwaarden vooraf, uniformering en harmonisering ziet er op papier weliswaar transparant uit (in de optiek van beheerders; niet in die van uitvoerders en burgers), maar werkt vaak niet in de per definitie enigszins ongeregelde civil society, waarbij de enthousiaste inzet van professionele uitvoerders en de energie van bij het algemeen belang betrokken burgers de belangrijkste sleutel vormt voor succes. Als het basisvertrouwen ontbreekt, dan helpen tien extra voorwaarden ook niet.

Potentiële partners vrezen enorme hoeveelheden overbodige en onbegrijpelijke bureaucratie voor, tijdens en na de samenwerking; met name als een overheid betrokken raakt. Dat 'gestolde wantrouwen' is dan reden (of alibi) er maar niet aan te beginnen.

Samenwerkingsagenda voor 2009-2011

Er is op de werkvloer van maatschappelijke organisaties in de Nederlandse Antillen en Aruba veel animo om zich door middel van collegiale samenwerking met Nederland inhoudelijk (verder) te professionaliseren. Men wil graag van elkaar leren, waarbij ook instellingen in Nederland belang hebben bij samenwerking met zusterinstellingen in de West.

De meeste bestuurders van stichtingen en verenigingen beseffen hoe belangrijk praktijksamenwerking kan zijn. Men is niet bang zich vooraf en achteraf extern (inhoudelijk en waar nodig financieel) te verantwoorden, maar voelt niet voor teveel externe invloeden 'tijdens de rit' en al helemaal niet als die invloeden politiek zijn geïnspireerd.

Sommige organisaties zien daarbij ook op tegen een al dan niet vermeende overmaat aan bureaucratie en regels. Financiering lijkt altijd een probleem en de weg naar (gedeeltelijke) subsidie is volgens velen nog steeds lastig begaanbaar. Er is een permanente behoefte (vooral op de eilanden, maar ook in Nederland) aan ondersteuning bij het praktisch uitdenken en concreet formuleren van samenwerkingswensen, plannen en begrijpelijke projectdossiers. Tegelijkertijd is men bevreesd de regie te verliezen, omdat externen het vaak lijken te willen overnemen door het 'even snel' op papier te zetten.

Alle eilanden hebben behoefte aan enthousiaste 'meedenkers en opschrijvers': mensen met inhoudelijke belangstelling, maatschappelijke betrokkenheid en enige ervaring, die in dialoog met maatschappelijke instellingen de daar levende plannen helpen vertalen in programma's en projecten¹¹. Een dergelijke vliegende brigade zou het voor maatschappelijke instellingen niet alleen eenvoudiger maken externe financiering te krijgen, het zou ook bijdragen aan de professionalisering van ngo-besturen en het zou bovendien bijdragen aan de totstandkoming van (ook in de uitvoering) betere projecten.

Daarbij moet ook worden opgemerkt dat de financieringsvoorwaarden en dossiereisen van AMFO en USONA volgens waarnemers soepeler zijn dan enige jaren geleden, maar dat het vereenvoudigen van deze eisen (en het organisaties behulpzaam zijn bij het bedenken en formuleren van projecten) een permanente uitdaging zou moeten zijn.

Het Comité Koninkrijksrelaties kan meerwaarde hebben door als makelaar en coach potentiële partners te helpen selecteren en hen vervolgens gezamenlijk de samenwerkingsmogelijkheden te laten verkennen. De (altijd ondersteunende en nooit regisserende!) inzet van externe dossierschrijvers ten behoeve van bijvoorbeeld een aanvullende startsubsidie moet eerder uitzondering dan regel zijn en vindt pas plaats als de partners inhoudelijk weten wat ze willen.

Hoewel een aantal ambtenaren maatschappelijke organisaties nog vooral als lastige uitvoerders ('onderdanen') ziet, lijkt ook binnen politiek, bestuur en ambtelijk apparaat langzaam het besef door te dringen dat burgers en hun organisaties onmisbaar zijn bij het uitvoeren van publieke taken, het bijdragen aan de cohesie in de samenleving en het bijdragen aan de checks-and-balances in de samenleving door het leveren van tegendruk

¹¹ Interessant is de aanpak van 'Het Startbureau', een nieuw en ideëel adviesbureau dat op Curaçao en Bonaire met gebruikmaking van studenten van de Universiteit van de Nederlandse Antillen (UNA) ngo's helpt hun plannen op papier te zetten en daarvoor pas rekeningen wil sturen als de projectvoorstellen voor externe financiering in aanmerking komen.

aan de staat. Het is in elk geval voor delen van de Caribische overheid een beetje wennen dat de civil society een nuttige functie heeft bij de publieke controle op die overheid.

Daarnaast kan door voorlichting en het voeren van publiek debat een bijdrage aan de beleidsvorming worden gedaan. Ook daarbij kan men leren van elders in het Koninkrijk. Dat geldt bijvoorbeeld voor de milieubeweging, maar ook voor de manier waarop de pers zijn publieke controletaak uitoefent.

Deze te stimuleren functie van (inhoudelijke!) luis in de pels verdient de komende jaren extra beleidsmatige aandacht, zowel in Nederland als in de Antillen en Aruba.

Al ruim twintig jaar werken de eilanden aan de verbetering van het bestuur, vaak met financiële en personele steun van Nederland; nog vaker met de inzet van commerciële adviesbureaus.

De resultaten zijn wisselend, maar van werkelijke en duurzame verbetering van de kwaliteit van het bestuur is in onvoldoende mate sprake.

Nagenoeg alle programma's en projecten richten zich op de ambtelijke organisatie (opleidingsplannen, cursussen, trainingen, technische bijstand, ondersteuning bij reorganisaties, ICT, huisvesting) of op de politieke bestuurders (trainingen, cursussen etc.), maar te weinig beseft men zich dat echte verandering alleen maar ontstaat door druk van buitenaf. Zonder kritische, actieve en mondige civil society zal het openbaar bestuur niet verbeteren.

De functie van de overheid moet vervolgens vooral stimulerend zijn door het geven van ruimte. Soms is het nodig grenzen aan te geven (door wetgeving) of obstakels weg te nemen. Dat is wat anders dan tot in detail voorschrijven hoe het allemaal moet worden geregeld en wat de uitkomsten precies moeten zijn.

Daarnaast kan de overheid een positieve bijdrage leveren door mensen bij elkaar te brengen. Het is in dit verband opmerkelijk dat Nederland en Suriname vanwege de bijzondere historische banden wel een zogeheten twinningfaciliteit hebben opgericht, maar dat de landen binnen het Koninkrijk een dergelijke faciliteit niet kennen¹².

Voor de feitelijke beoordeling en financiering van projectvoorstellen van Caribische maatschappelijke organisaties bestaat de AMFO al, maar deze organisatie is niet uit op het stimuleren van twinning met Nederlandse zusterorganisaties en helpt evenmin bij het schrijven van dossiers.

Het Comité Koninkrijksrelaties zal proberen geschikte twinningpartners bij elkaar te brengen en wil waar mogelijk bijdragen aan de totstandkoming van projectvoorstellen. Met financier AMFO zal worden besproken of deze organisatie bij de beoordeling van voorstellen niet zou moeten nagaan of er een twinningpartner elders in het Koninkrijk is en zo ja, dit als een relevant en positief gegeven zou moeten meewegen.

De kans op succesvolle samenwerking is het grootst daar waar een sterk middenveld bestaat en/of daar waar al ervaring met samenwerking is. Dat is in elk geval zo bij onderwijs en jeugd, volksgezondheid, milieu en natuurbeheer, cultuur, sport en veiligheid.

¹² Deze gezamenlijk opgerichte faciliteit (met een budget van €12 mln voor 2008 tot 2011) wil gezamenlijke activiteiten van Nederlandse en Surinaamse maatschappelijke organisaties financieren als deze door kennisuitwisseling, capaciteitsversterking en institutionele versterking duurzaam bijdragen aan verdieping en verbreding van de relaties tussen beide landen. Uit deze faciliteit worden projecten gefinancierd, maar ook worden daar en hier partners gezocht (via een 'prikbord' op de website) en wordt ondersteuning geboden bij het op papier zetten van projectvoorstellen. Zie verder www.utsn.nl

Per eiland levert dit – in samenhang met de inventarisatie van wensen – navolgende prioriteitstelling op. In totaal gaat het om 26 activiteiten, waarvan er 10 al bestaan (en kunnen worden versterkt of onder de aandacht gebracht) en 16 als nieuwe samenwerkingsmogelijkheid uitgewerkt en verkend moeten worden.

Aruba

- Samenwerking van Wit Gele Kruis Aruba met Wit Gele Kruis Breda intensiveren
- Archeologisch Museum en het Rijksmuseum van Oudheden Leiden laten samenwerken
- Buurtontwikkeling met één of twee Nederlandse gemeenten en ngo's
- Verbetering van vervoer voor gehandicapten en ouderen
- Opzetten van een organisatie voor mantelzorg
- Culturele uitwisselingen structureren

Bonaire

- Ziekenhuis Mariadal met ziekenhuis/ziekenhuizen in Nederland laten twinnen
- Onderwijstwinning starten
- DCNA-activiteiten versterken

Curaçao

- Drie onderwijstwinning starten
- Culturele uitwisselingen structureren
- Rijksmuseum Amsterdam een filiaal in Willemstad laten opzetten
- Samenwerking Curaçao en NEC Nijmegen uitbreiden
- NASKHO versterken

Saba

- Sabaans museum verbeteren met Tropenmuseum, RU Leiden en OCW
- Onderwijstwinning Saba/Lisse continueren
- DCNA versterken

Sint Eustatius

- Statiaans museum uitbreiden en upgraden
- Onderwijstwinning versterken (school in Raamsdonkveer)
- Monumentenzorg versterken (met Nationaal Restauratiefonds en het Monumentenfonds Curaçao)
- DCNA-activiteiten versterken

Sint Maarten

- Bestaande onderwijstwinning continueren
- Twinning basisschool met Haagsche School Vereniging opzetten
- Twinning Brandweer Sint Maarten met Brandweer Den Haag versterken
- Kamer van Koophandel ten behoeve van inhoudelijke professionalisering in contact brengen met zusterorganisatie(s) uit Nederland
- Samenwerking van The Daily Herald met een Nederlandse kwaliteitskrant tot stand proberen te brengen (NRC of Volkskrant)

Totstandkoming en woord van dank

De voorzitter van het Comité Koninkrijksrelaties, prof. mr. Pieter van Vollenhoven, heeft eind 2008 per brief een aantal gezaghebbende betrokkenen in Aruba, de Nederlandse Antillen en Nederland naar hun indrukken van de maatschappelijke samenwerking gevraagd. De respons was boven verwachting en in alle gevallen positief. Een ieder is van mening dat versterking van de maatschappelijke samenwerking een sleutel tot hechtere koninkrijksrelaties kan zijn.

Naar aanleiding van deze schriftelijke gedachtewisseling is en wordt met een aantal bestuurders en politici verder gesproken. Deze inventarisatie is ook bedoeld als voeding voor die gesprekken.

Aansluitend op de vragen van de voorzitter heeft de secretaris, drs. R. van der Veer, een questionnaire geformuleerd (bijgevoegd) en begin 2009 verspreid onder circa 75 maatschappelijke instellingen, professionele uitvoerders en betrokken burgers. De meesten van hen hebben op alle of een paar van de vragen schriftelijk of mondeling gereageerd. Deze (op één na allemaal positieve) reacties zijn een waardevolle bijdrage geweest en leverden input voor de gesprekken die door de secretaris medio februari in Nederland en de Nederlandse Antillen zijn gevoerd.

De penningmeester van het Comité, drs. J. van Doorn, heeft begin februari en marge van een bezoek aan Aruba daar vergelijkbare gesprekken gevoerd.

De bijzondere dank van het Comité gaat uit naar al diegenen die schriftelijk of mondeling hebben gereageerd of anderszins tijd en energie hebben geïnvesteerd om de vragen te beantwoorden of anderszins de totstandkoming van deze inventarisatie mede mogelijk te maken. Alle reacties en gesprekken zijn gevoerd op basis van vertrouwelijkheid en daarom is afgezien van het opnemen van een lijst van gesprekspartners. Citaten zijn geanonimiseerd weergegeven.

Van harte hopen wij dat deze inventarisatie een bijdrage levert aan versterking en vernieuwing van maatschappelijke samenwerkingsverbanden en aan het koninkrijksbrede publieke debat daarover.

En het Comité hoopt vooral dat dit verhaal het begin zal zijn van meer politieke en bestuurlijke aandacht voor versterking van het maatschappelijke 'Koninkrijk van de burgers', dat als uniek mozaïek in al zijn dynamiek en verscheidenheid zeer zeker de moeite van het koesteren en uitbouwen waard is.